

РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ЖИТТЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Романюк І.А., аспірантка

Полтавська державна аграрна академія

У статті досліджено рівень соціального розвитку сільських територій та виокремлено пріоритетні напрями державної політики, спрямованої безпосередньо на забезпечення стійкого підвищення рівня та якості життя сільського населення.

This article explores the level of social development of rural areas and specifically mentioned the priority areas of government policy aimed directly at ensuring stable and improving quality of life of rural population.

Постановка проблеми. На сучасному етапі аналіз динаміки процесів, що визначають рівень життя сільського населення, вказує на незадовільний стан соціального розвитку сільських територій, для яких нині характерні глибока демографічна криза, брак мотивації до праці, безробіття, витік трудових ресурсів, занепад соціальної інфраструктури та «вимирання» населених пунктів. Прагнення України до інтеграції у європейське співтовариство потребує нагального коригування ситуації, що склалася на селі та якнайскорішого прийняття рішень у цій сфері розвитку людського потенціалу нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування і підвищення життєвого рівня населення загалом були предметом дослідження ряду провідних вітчизняних і зарубіжних вчених: Ю. Губені, А. Мануїлова, І. Посошкова, П. Столипін, А. Чаянова. Матеріальні аспекти рівня життя сільського населення, їх зміни в процесі трансформації економіки досліджували: питання оплати праці та зайнятості – Д. Богиня, В. Дем'яненко, Ю. Куліков, Е. Лібанова, В. Мандибур, В. Никифорова, А. Руснак, П. Саблук, О. Янковий, А. Ярошенко.

Постановка завдання. Основним завданням проведеного дослідження стало вивчення пріоритетних напрямів підвищення рівня соціального розвитку сільських територій та життя сільського населення. Методичною основою виконаних досліджень є діалектичний метод пізнання соціальних і економічних проблем, основні положення економічної теорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Без подолання негативних тенденцій в розвитку сільських територій, де проживає 31,9 % населення України, наша держава не зможе ефективно конкурувати з економічними системами інших розвинених країн, в яких рівні життя сільського та міського населення максимально зближені. Диференціація рівнів життя сільського та міського населення в Україні загрожує відпливом найбільш активної та працездатної частини сільського населення до міст, активізує зовнішню трудову міграцію, що робить занепад сільських територій самовідтворюваним процесом.

Несприятливі тенденції щодо погіршення рівня та якості життя в сільській місцевості спостерігаються у наступних сферах:

1. У демографічній сфері відбувається випереджаюче зменшення чисельності населення в сільській місцевості. Це веде до поступового зменшення частки сільського та зростання частки міського населення України. Причому цей процес відбувається з причин як природного скорочення за рахунок дисбалансу народжуваності та смертності, так і міграції. За період 2008-2010 рр. щорічні темпи зменшення чисельності сільського населення становили близько 1,3 % або 200 тис. осіб щороку.

Хоча останнім часом в сільській місцевості фіксується деяке поліпшення ситуації з народжуваністю, проте високий рівень смертності, що перевищує рівень народжуваності в усіх регіонах України (за виключенням Рівненської та Закарпатської області), вказує на від'ємний природний приріст населення й залишається однією з основних причин депопуляції сільського населення нашої держави.

Скорочення сільської частини населення призводить до збільшення демографічного навантаження в сільській місцевості, що посилює ресурсні потреби для вирішення економічних та соціальних проблем, пов'язаних з соціальним забезпеченням непрацездатної частини населення та лягає додатковим тягарем на бюджети сільських районів. Посилюється диспропорційність структури сільського населення по відношенню до міського за статтю: в сільській місцевості чисельність жінок перевищує кількість чоловіків на 14,3 %, в міських поселеннях це співвідношення складає 17,8 %, що вказує на значний вплив жінок фертильного віку до міста навіть за даними офіційної статистики, яка не враховує значну частку міграційних потоків всередині країни. Порушення статевого співвідношення загрожує погіршенням процесу відтворення сільської частини населення. Розвивається відтворювальний потенціал для заміщення поколінь батьків поколіннями дітей.

До процесу скорочення чисельності сільського населення додається також міграційний рух: внутрішньорегіональний, міжрегіональний та міждержавний, який є достатньо точним індикатором економічного і соціального становища. Внутрішньодержавна та міждержавна міграція сільського населення змінює кількісні та якісні його характеристики, посилює непривабливість проживання (особливо для молоді) на сільських територіях. Незважаючи на помітне нині зниження темпів міграції сільського населення, показовим цей процес назвати неможливо, оскільки, на нашу думку, це зниження пов'язане з тим, що на даний час найбільш активна та працездатна частина населення, що не знаходила можливостей для реалізації свого потенціалу в сільській місцевості, вже виїхала. Населення, що залишилися на сьогодні в селі, або не має змоги виїхати, або адаптувалося до сучасної ситуації, відтак нездатне до активної міграції, яка фіксувалася раніше.

Отримані результати можуть свідчити про встановлення тимчасової рівноваги в процесі «насичення» ринку праці в містах мешканцями сіл на рівні регіону, а також про підвищення жорсткості умов життя для «прибульців» в міських поселеннях (збільшення темпів інфляції, недоступність житла за рахунок надзвичайно високих цін на нього тощо). Між тим, збереження високого рівня міжрегіональної міграції пояснюється значною міжрегіональною

диспропорцією в рівні доходів населення, що спонукає мешканців регіонів з нижчим життєвим рівнем мігрувати до більш благополучних в цьому сенсі територій.

2. У становищі на ринку праці за матеріалами вибірових обстежень сільського населення України, станом на 1 січня 2011 р. рівень економічної активності населення працездатного віку становив 71,8 % загальної кількості населення відповідної вікової групи. При цьому в період 2009-2010 рр. зміни рівня не відбувалося, й лише у першому півріччі 2011 р. відбулося незначне підвищення активності сільського населення – на 0,3 в.п. порівняно з аналогічним періодом 2010 р. (за цей же період активність міського населення підвищилося на 0,5 в.п.).

Залишається гострою проблема безробіття у сільській місцевості. Головною причиною безробіття сільського населення слід, на нашу думку, вважати структурні чинники, пов'язані з різким падінням обсягів сільськогосподарського виробництва, про що свідчать різке зменшення посівних площ та поголів'я великої рогатої худоби як у період трансформаційної кризи, так і в останні роки, а також повільність впровадження ринкових перетворень у сільській місцевості та диверсифікації економіки села.

За 2010 р. в сільській місцевості було вивільнено на 13,7 % працівників більше, ніж у 2005 році. Аналіз структури безробітного населення в сільській місцевості за причинами незайнятості свідчить про те, що найбільша кількість безробітних реєструється через звільнення з економічних причин, тобто найбільша частка безробітних обумовлена складним фінансовим станом підприємств, що змушує керівників виробництва скорочувати робочі місця. Не дивлячись на те, що кількість новостворених робочих місць зростає (у 2010 р. їх було створено на 15,7 % більше ніж в 2009 р.), проблему працевлаштування це не вирішує. Кількість звільнених працівників в сільському господарстві у півтора разу перевищує число прийнятих. Станом на 1 січня 2011 р. навантаження на одне робоче місце в сільській місцевості становило 14 осіб проти 5 осіб в середньому по Україні, що призводить до перерозподілу робочої сили й форсованого відтоку її до інших сфер економіки.

3. Сучасний стан соціально-економічної інфраструктури сільських територій підтверджує наявність глибокої кризи. Скрутне становище економіки села, тривале недофінансування соціальної сфери призвели до загрози фізичного руйнування її матеріально-технічного потенціалу. Незважаючи на більш високий рівень забезпеченості житловою площею (25 кв. м. на 1 мешканця у сільській місцевості проти 20,9 кв. м. у місті у 2010 р.), рівень благоустрою сільського житла здебільшого не відповідає сучасним вимогам. Станом на 2010 р. лише 20,6 % житлової площі в сільській місцевості були обладнані водогонном, 16,3 – каналізацією, 25,3 % - центральним опаленням, 5,7 % - гарячим водопостачанням.

У незадовільному стані в селі перебувають об'єкти освіти, охорони здоров'я та культури. Наявна матеріальна база культурно-побутових об'єктів не відповідає нормам. В сільській місцевості об'єкти освіти в більшості випадків не мають сучасних технічних обладнань для навчання, не вистачає пе-

дагогічного персоналу, а рівень його фахової освіти нижчий, ніж в місті. Охоплення дітей дошкільними закладами складало у 2010 р. в селі лише 28 %, в той час як у місті – 68 %. Введення в експлуатацію нових дитячих дошкільних установ відбувається украй нерівномірно та повільно.

До негативних наслідків в соціальному плані призводить руйнування інфраструктури сільських лікувальних установ. Потенціал сільських дільничних лікарень скорочувався із року в рік, і лише в 2010 р. позначилася слабка тенденція до певного виправлення ситуації. Поспіль було практично припинені виїзні форми медичного обслуговування, знизилися обсяги та якості профілактичних медичних заходів. Вкрай низький сучасний рівень соціальної інфраструктури села створює реальні передумови для погіршення соціально-демографічної ситуації в сільській місцевості. Подолання проблем, що склалися в цій галузі вимагає безпосереднього втручання держави шляхом фінансування конкретних цільових програм соціального розвитку села.

Висновки. Результати проведеного аналізу дозволяють виокремити пріоритетні напрями державної політики, спрямованої безпосередньо на забезпечення стійкого підвищення рівня та якості життя сільського населення. Серед них:

1. Інвентаризація, впорядкування та ефективне впровадження існуючих цільових програм державного стимулювання розвитку сільських територій України з метою гарантування забезпечення їх належного фінансування.

2. Створення системи моніторингу демографічної ситуації в сільських територіях та інформаційного забезпечення досліджень у цій сфері, встановлення конкретних пріоритетів та адресних заходів демографічної політики по кожному з сільських регіонів з урахуванням особливостей демографічних показників у регіональному розрізі.

3. З метою зниження рівня демографічного навантаження - поліпшення стану соціального забезпечення пенсіонерів за віком, розвиток системи сервісних служб та спеціалізованих закладів для літніх людей, створення умов для ефективного використання трудового потенціалу людей пенсійного віку в сільській місцевості.

4. Здійснення заходів щодо підвищення ефективності управління соціальною сферою та якості соціальних послуг, зокрема – шляхом реорганізації та впровадження страхових схем в охороні здоров'я, диверсифікації постачальників соціальних послуг тощо.

5. Розробка засобів заохочення інвесторів сільськогосподарських підприємств в інвестуванні у розвиток комунальної та транспортної інфраструктури, соціальної сфери сільських населених пунктів, зокрема – у вигляді укладання інвестиційних угод з органами місцевої влади та отримання податкових канікул щодо сплати місцевих податків і зборів.

6. Здійснення заходів щодо відновлення та подальшого розвитку соціальної інфраструктури сільських територій.

7. Розробка нормативно-правової бази здійснення місцевими органами влади емісії позичкових цінних паперів з метою спрямування отриманих коштів на розвиток об'єктів місцевої інфраструктури.

Література:

1. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення / О. Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. – 2009. – №4(567). – С 74-85.
2. Губені Ю. Е. Розвиток сільських територій: деякі аспекти європейської теорії і практики / Ю. Е. Губені // Економіка України. – 2007. – № 4 (545). – С. 62-70.
3. Павлов О. Політика сільського розвитку: сутність, складові, пріоритети / О. Павлов // Вісн. держ. служби України. – 2006. – №1. – С. 6-11.
4. Прокопа І. В. Соціальні аспекти розвитку сільських територій / І.В. Прокопа // Економіка АПК. – 2005. – № 11 (133). – С. 48-51.

УДК 332.633.1

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СОНЯШНИКУ

Рунчева А.С., аспірантка

Бердянський університет менеджменту і бізнесу

У статті досліджено питання ефективного розвитку олійно-жирової галузі України, розглянуто підходи щодо оцінки економічної ефективності виробництва соняшнику, визначено недоліки методик оцінки і аналізу економічної ефективності діяльності в ринкових умовах господарювання, запропоновано заходи щодо підвищення якості виробництва соняшнику

This article explores the question of effective development of oil and fat industry of Ukraine and the approaches to assess the economic efficiency of sunflower identified deficiencies valuation techniques and cost-effectiveness of in market conditions, the proposed measures to improve the quality of sunflower

Постановка проблеми. В сучасних умовах посилення міжнародної та внутрішньої конкуренції у виробництві соняшнику виникає початкова необхідність створення дієвого механізму управління ефективністю господарської діяльності галузі з виробництва соняшнику [1]. Механізм підвищення ефективності виробництва взагалі представляє собою систему взаємопов'язаних форм, заходів і методів управління, організації та стимулювання виробництва, яка ціленаправлена на забезпечення його прибутковості та конкурентоспроможності. Функціонування механізму підвищення ефективності виробництва базується на оцінці, аналізі та прогнозуванні ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З теоретичної позиції ефективність господарської діяльності являє собою економічну категорію, яка відображає широкий комплекс умов функціонування продуктивних сил і виробничих відносин, які у сукупності забезпечують процес розширеного відтворення. Ефективність виробництва, як частковий прояв ефективності господарської діяльності, за змістом є складним, багатогранним явищем, що охоплює всі сторони й аспекти діяльності господарських об'єктів, які безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції. З огляду на це проблемі ефективності присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Питання ефективного розвитку олійно-жирової галузі України розглядаються українськими вченими-економістами, такими як Адаменко Т., Вронських М., Че-